

Қарасай мен Ағынтай ауыз әдебиетінде және жазба деректерде

«Қарасай батырдың еліміздің батысы – Еділ мен Жайық, терістігі – Обаған мен Томаған, шығысы – Алтай мен Турфанда атының тұяғы тимеген жер жоқ деседі. Ат жалын тартып мінген шақтан алтыс алты жасына дейін батырдың қолынан найзасы түспеген. Ең соңғы ұрысқа досы Ағынтай батыр екеуі қатысып екеуі де ауыр жараланады. Кейін елшілік, ел басқару істеріне араласады».

С. Үмбетов

Қарасай Алтынайұлы (1589-1671) — қазақтың қаһарман батыры, әйгілі қолбасшысы, есімі шапырашты руының ұранына айналған аса көрнекті тарихи тұлға. Қарасай батыр Алматы облысының Жамбыл ауданына қарасты Суықтөбе тауының етегінде Қарасаз деген жерде дүниеге келіп, Арқа жерінде Көкшетау үшін болған шайқаста ауыр жараланып дүние салған. Топырақ Көкшетау алабындағы Айыртау сілемінің Құлшынбай деп аталатын төбесінен бұйырған. Қасына өзінің қанды көйлек досы арғын Ағынтай батыр жерленген. Қос арыс — шапырашты Қарасай мен арғын Ағынтай батырға және олармен бірге қанды шайқаста қаза болған сарбаздарға қос күмбезді кесене орнатылған (1999). Қарасай батырдың шыққан тегі ұлы жүз шапырашты.

2019 жылдың 19 қыркүйегінде «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында ұлыларды ұлықтау мақсатында Айыртау ауданының Қарасай ауылында Қарасай мен Ағынтай батырларының мемориалдық кешеніне 20 жыл толуымен және қазақ батырлары – Қарасайға 421 жыл, Ағынтайға 420 жыл толуына орай М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті және Солтүстік Қазақстан облысының әкімдігінің ұйымдастыруымен «Ұлы Даланың хас батырлары» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция өтті. Конференцияға қатысқан қауымға СҚМУ-дың ғылыми кітапханасы «Қарасай мен Ағынтай ауыз әдебиетінде және жазба деректерде» атты мазмұнды да, мәнді кітап көрмесін ұсынды.

Әдебиеттер тізімі:

1. **Альжанова, Р. С.** История Казахстана. Военный аспект [Текст]: учебное пособие / Р. С. Альжанова. - Алматы: Эверо, 2017. - 220 с.
2. **Артыкбаев, Ж. О.** История Казахстана (90 вопросов и ответов) [Текст] / Ж. О. Артыкбаев. - Астана: "Алтын кітап", 2010. - 160 с.
3. **Бабалар сөзі: Жүз томдық** [Текст]. - Алматы: Фолиант, 2008. - Т.46: Батырлар жыры / ред. С. Қосан. - 512 б.
4. **Батырлар жыры.** - Алматы: Жазушы, 2000. - Т.3 / ред. Е. Дүйсенбайұлы. - Алматы: Жазушы, 2000. - 264 б. - (Қазақ халық әдебиеті).
5. **Бегалин, Қ.** Алтын Орда хандары / Қ. Бегалин. - Алматы: Адамар, 2007. - 272 б.: сур.
6. **Данияров, К.** История казахского государства XV-XX вв. В 2-х ч. [Текст] / К. Данияров. - Алматы: Жибек Жолы, 2000. - Ч.1: Казахское ханство 15-18 вв. - 198 с.: ил.
7. **Дауытбекова, М. Қ.** Қазақ халқындағы батырлық дәстүрлер [Текст]: оқу құралы / М. Қ. Дауытбекова, А. И. Исаева. - Алматы: Қазақ университеті, 2016. - 246 б. (174 б.)
8. **Едилханова, С. А.** Казахско - джунгарские взаимоотношения в XVII - XVIII вв.: некоторые исторические аспекты проблемы / С. Едилханова. - Алматы: Дайк-Пресс, 2005. - 162 с.
9. **Есімбай, С.** Үшқоңыр-алтын бесігім [Текст] = Ушқоңыр - золотая колыбель = Ushkonur - my golden cradle / С. Есімбай; құраст. Г. Касымова. - Алматы: Кітап, 2011. - 472 б.
10. **Жабаев, Ж.** Екі томдық таңдамалы шығармалар жинағы / Ж. Жабаев. - Алматы: Ғылым, 1996. - .
11. Таңдамалы шығармалары. - 312 б.
12. **Жамбыл Тұған елім** [Текст]: өлеңдер, толғаулар, дастандар, айтыстар / Жамбыл; құраст. Е. Дүйсенбайұлы. - Алматы: Раритет, 2006. - 208 б. - ("Алтын қор" кітапханасы).
13. **Жүсіпова, Л. Қ.** XV-XVIII ғғ. Қазақ хандығы [Текст]: монография / Л. Қ. Жүсіпова. - Алматы: Эверо, 2017. - 404 б.
14. **Златкин, И. Я.** История Джунгарского ханства: 1635-1758 [Текст] / И. Я. Златкин. - 2-е изд. - М.: Наука, 1983. - 332 с.
15. **Иллюстрированная история Казахстана:** с древнейших времен до наших дней. В четырех томах / сост. О. Жанайдаров. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2005. - Т.2: Казахстан с эпохи золотой орды до середины девятнадцатого столетия. - 294 с.
16. **История Казахстана** [Текст]: энциклопедический справочник / ред. К. Байғабулова. - Алматы: Аруна, 2010. - 632 с.
17. **История Казахстана с древнейших времен до наших дней** [Текст]: в 5-ти т. - Алматы: Атамұра, 1997. - Т.2: Казахстан в эпоху позднего Средневековья. - 619 с.: ил.
18. **Кан, Г. В.** История Казахстана [Текст]: учебник / Г. В. Кан. - Алматы: Алматыкітап баспасы, 2013. - 304 с.
19. **Kazakhstan: National Encyclopedia** [Текст] / В. Ayaghan. - Almaty: Kazakh Encyclopedia, 2007. - 463 с.
20. **Кәрібаев Б.Қарасай батыр** [Текст] / **Кәрібаев Б.** // Ана тілі. - 2018. - 22-28 қараша
21. **Кушкумбаев, А. К.** Военное дело казахов в XVII-XVIII веках [Текст] / А. К. Кушкумбаев. - Алматы: Дайк-Пресс, 2001. - 172 с.
22. **Қазақ көтерілістері** [Текст]: энциклопедия / бас ред. Б. Жақып. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2014. - 612 б.
23. **Қазақ хандары** [Текст]: энциклопедиялық анықтамалық жинақ. / ред. Г. Әбілдаева. - Алматы: Қазығұрт, 2015. - 224 б.
24. **Қазақстанды үшінші жаңғыртудың** әлеуметтік-мәдени аспектілері [Текст]: монография / ред. Е. Ж. Бабақұмаров. - Астана: Еуразиялық интеграция институты, 2018. - 216 б.
25. **Қазақ хандығы** [Текст] / ред. Ж. Танауова. - Алматы: Қазығұрт, 2015. - 424 б.
26. **Қарасай батыр** [Текст] // Аңыз адам. - 2013. - №13.-б.30-31
27. **Қарасай батыр** [Текст]: тарих зерттеулер өлең-жырлар / құраст.: Ә. Абаев, С. Дәуітұлы. - Алматы: Санат, 1998. - 240 б. - (Қазақстан тарихи: зерттеулер, құжаттар).
28. **Қуандық, Есенғазы** Қазақ елінің тарихы [Текст]: оқу құралы / Есенғазы Қуандық. - 2 бас. толықт. - Алматы: Дәуір, 2015. - 600 б.

29. **Қасымбаев, Ж.** Кенесары хан [Текст] : саятшы және қолбасшы / Қасымбаев Ж. - Алматы : Қазақстан, 1993. - 112 б.
30. **Қинаятұлы, З.** Шыңғыс хан [Текст] / З. Қинаятұлы. - Алматы : Арда, 2008 - .**Бірінші кітап** : Зерттеу. - 432 б.
31. **Қырымның қырық батыры** [Текст] / құр. Қ. Сыдиықұлы. - Алматы: Арыс, 2005. - 123 б.
32. Магауин, М. Азбука казахской истории [Текст]: документальное повествование / М. Магауин. - Алма-Ата: Казахстан, 1997. - 224 с.
33. **Маданов, Х.** Ұлы дала тарихы [Текст]: оқу құралы / Х. Маданов, Ч. Мусин. - Алматы: Санат, 1994. - 272 б.(856.)
34. **Манаш Қозыбаев** [Текст]: энциклопедия / Бас ред. С. Өмірбаев. - Петропавловск: Алаш-Таным, 2017. - 712 б.: сур.
35. **Мәлікова, С. З.** Солтүстік Қазақстан облысы: тарих және тағылым [Текст]: ғылыми басылым / С. З. Мәлікова, А. Ф. Ибраева, З. С. Тайшыбай. - Петропавл : Типография, 2016. - 288 б.
36. **Мерғалиев, Т.** Қазақ күйлерінің тарихы [Текст] / Т. Мерғалиев, Б. Сәрсенбай, Д. Орынбай. - Алматы: Мектеп, 2000. - 412 б.
37. **Моисеев, В. А.** Джунгарское ханство и казахи XVII-XVIII вв. [Текст] / В. А. Моисеев. - Алма-Ата: Ғылым, 1991. - 238 с.
38. **Момынова, Ш. Р.** Образование казахской народности и казахского ханства [Текст]: учебное пособие / Ш. Р. Момынова. - Астана: Мастер По, 2015. - 263 с.
39. **Мұқтар, Ә.** Тарих тұңғығындағы тұлғалар /XVIII- XIX ғ.ғ./ [Текст]: ғылыми мақалалар жинағы / Мұқтар. - Алматы: Арыс, 2008. - 240 б.
40. **Назарбаев, Н. Ә.** Тарих толқынында [Текст] / Н. Ә. Назарбаев. - Алматы: Атамұра, 1999. - 296 б.
41. **Нурсултан Назарбаев - болашаққа** бағдар: рухани жаңғыру [Текст]: статьи, интервью, выступления, экспертные комментарии и справочно-аналитические материалы / ред. З. К. Шаукунова. - Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2017. - 512 с.
42. **Нұрпейіс, Е.** Тарихи тұлғалар / Е. Нұрпейіс; ред. Б. Аяған. - Алматы : Қазақ энциклопедиясы, 2007. – 376.
43. **Омарбеков Т.** Халқына қорған болған қос батыр [Текст] : қарасай мен Ағынтай батырлардың ескерткіштері / **Омарбеков Т.** // Солтүстік Қазақстан. - 2019. - 17 қыркүйек
44. **Пресняков С.** Джунгарская агрессия на севере Казахстана [Текст] / Пресняков С. // Провинция. - 2015.- №3-4.- С.86-94
45. **Сәдуақасов, Т.** Ел мен жер [тарихи-танымдық жинақ]: көкшетау-Қызылжар-Омбы-Құсмұрын-Ұлытау-Астана аймағы / Т. Сәдуақасов. - Алматы: Дайк-Пресс, 2003. - 566 б.
46. **Северо-Казахстанская область** [Текст]: энциклопедия / ред. Х. Байменов. - Алматы: Арыс, 2006. - 672 с.
47. **Серкпаев, М. О.** Казахстанское ханство в середине 15-18 вв. и его военно-политические отношения с Джунгарией: учебное пособие / Серкпаев М.О. - Щучинск: [б. и.], 2010. - 72 с.
48. **Сүйіншәлиев, Х.** Қазақ әдебиетінің тарихы : оқулық / Х. Сүйіншәлиев. - Алматы: Санат, 2006. – 569 б.
49. **Сүгірбаев, Т.** Қызылжар өңірінің зиялы қауымы / Т. Сүгірбаев. - Петропавл: Асыл мұра, 2010. - 384 б.
50. **Тұрмашева, Б.** Қазақстан тарихы [Текст]: тірек конспектілер, сызбалар, тестілер, тапсырмалар / Б. Тұрмашева, С. Берманова. - Астана: Фолиант, 2014. - 272 б. (82б.)
- Хан Кене** [Текст]: тарихи толғамдар мен пьеса, дастандар. - Алматы: Жалын, 1993. - 448 б.